

Dagmar Šimková

**Byly jsme
tam taky**

Dagmar Šimková
Byly jsme tam taky

Dagmar Šimková

**Byly jsme
tam taky**

*Tato kniha by nemohla vyjít bez spolupráce a laskavého
příspěví Leoše Války (galerie DOX) a Martina Švarce.*

*Děkujeme také za spolupráci a pomoc Patricku Murphymu,
Davidu Žaloudkovi, Aleně Šimánkové a Tomáši Bursíkovi.*

© Patrick a Michael Murphy, 2010

Design © Petr Krejzek, ReDesign, 2010

Photography © Národní archiv, Patrick Murphy, Jan Hübner, Edita Řeřichová, Julie Hrušková,
Věra Witzlenleiterová, Jan Bubák, Radim Kocur a Pavlína Kourová

ISBN 978-80-902602-3-8

předmluva

Jsou knihy, které vám změni život. Je to pět let, co se mi dostala do ruky knížka *Byly jsme tam taky*. Přečetla jsem ji tehdy za jedinou noc. Nedokázala jsem ji odložit, dokud jsem nedošla na poslední stránku. Předtím i potom jsem se seznámila s dalšími výpověďmi o tom, co se u nás dělo v komunistických věznicích v padesátých a šedesátých letech, ale žádná na mě nezapůsobila tak silně. Ta knížka se člověku dostane pod kůži, musí na ni ještě dlouho myslet. A ve mně vyvolala i spoustu otázek: Kdo byla její autorka? Jaký byl její život před tím, než si pro ni v jejích třidvaceti letech přišla Státní bezpečnost a než ji komunistická justice poslala do vězení, v kterém utopila celé své mládí, protože z něj vyšla až po čtrnácti letech? A jak se její osudy odvíjely dál? Začala jsem po nich pátrat a zjistila řadu věcí, které v *Byly jsme tam taky* čtenář nenajde.

„V případě sester Šimkových musely být sudičky ‚nametené pod obraz‘. Přitom skoupé rozhodně nebyly. Daly jim přítažlivý zevnějšek, ušlechtilou povahu, smysl pro humor, vysokou inteligenci a vložily je do zlaté kolébky v přepychovém sídle bankéře. Plavovlásku Martu v červnu 1921, černovlásku Dášu v květnu 1929. Jenže jim k žití přidělily dobu absolutně nevhodnou pro honosné vily, zlaté kolébky a ušlechtilé charaktery,“ začíná svou vzpomínku na sestry Šimkovy Blažena Steinitzová-Seifertová, která s nimi prožila dětství. Vtahuje nás tak do příběhu, který by vydal na velkořím.

Otcem Marty a Dagmar byl bankéř Jaroslav Šimek. Ve dvacátých letech postavil v Písku vilu. Vybral pro ni mimořádně krásné místo na okraji města, obklopené stromy a loukami. Dům byl situován do svahu, přicházelo se k němu po kameném schodišti, které zdobili baculatí andílci, a jak tehdy bývalo zvykem, dostal jméno. Z úcty k ženě nechal nad vchodovými dveřmi umístit půlkruhový nápis Villa Marta. V zahradě pak postavil ještě skleník s orchidejemi a také hřebčinec, neboť koně byli láskou jak jeho, tak především starší dcery Marty. Šimkovi se osobně znali s naší žokejskou legendou Karlem Havelkou. Jezdil jim v Chuchli koně.

Zatímco Marta trávila většinu času v koňském sedle, o osm let mladší Dáša propadla tanci a stepu. Blažena Seifertová vzpomíná, jak střevíčky s plíšky nosily všude s sebou a stepovaly, kde se dalo. A ještě jednu věc Dáša milovala, plovárnu u Otavy. Měla to na ni z domova kousek, a jakmile začalo hřát slunce, trávila na ní dlouhé hodiny. Bývala do bronzova opálená a s dlouhými tmavými vlasy – a nezbytnou cigaretou – až exoticky krásná.

Na konci druhé světové války bankéř Šimek v Písku tragicky zemřel. Dáše, které v té době bylo šestnáct, lékaři doporučili, aby změnila prostředí. Maminka se rozhodla poslat ji do nedaleké Štěkně. Zde, v budově barokního zámku obklopeného parkem, vedl řád anglických panen Ústav moderních řečí. Měly z něj vycházet mladé sebevědomé dámy s vynikající znalostí světových jazyků, všeobecným kulturním přehledem a vybraným chováním. Dáša zde pobyla necelé dva roky. Ve školním roce 1948/1949 se zapsala na pražskou filozofickou fakultu. Zvolila si dějiny umění a anglistiku.

Život celé rodiny se však po komunistickém převratu zcela změnil. Martě, Dášině sestře, se podařilo v roce 1950 uprchnout; nový domov našla posléze v Austrálii. Dáša s maminkou zůstaly v Písku. Ze své vily se sice vystěhovat nemusely, ale byl jim v ní vyčleněn jen jeden pokoj; kuchyň měly společnou s dalšími nájemníky, kteří sem byli nastěhováni. Jako dcera

bankéře měla Dáša z hlediska nového režimu naprosto nepřijatelný „buržoazní“ původ. Na studia mohla zapomenout. Nejprve pracovala v písecké textilce, pak se živila jako kreslířka, nakonec získala práci v nemocnici. Stále ještě chodila tančit do písecké kavárny Bílá růže, ale jak píše ve své knížce, „hudba tam už byla prachšpatná“. Jazz i latinskoamerické tance příliš zaváněly Západem. „Už jsme nemohli sledovat nové směry v tanci, nebyla k tomu muzika. Také naše sestava se změnila. Někteří studenti, zapojeni do socialistické přestavby, vřadili se mezi olympské bohy. Když přijížděli na prázdniny domů, chodívali po ulicích se skleněnýma, nevidoucímá očima. Strana navelela, aby se vyhýbali rozvratníkům. Ještě však se dalo vycházet s filozofy a kumštýři. Filozofové vedli tajně kroničku Čtverák, kam zapisovali s komentáři výroky ze stranických schůzí, a měli talent skládat nové texty na zprotivený folklor. Kumštýřům jsme záviděli, jak se uměli vyhnout brigádám na amerického brouka i stavbám mládeže. Se skicářem v podpaží chodili brigádničit do továren a malovat akty údernic pod sprchou, s montérkami ostentativně zavěšenými v pozadí. Někteří šťastní odešli za hranice a my nadšeně šířili jejich zprávy ze zemí nefalšovaného dixíku.“

V jejím spise se dochovaly letáky, které psala, rozmnožovala a roznášela po Písku. Není divu, že si rozuměla se zmíněnými „Čtveráky“. Ani jí smysl pro recesi nechyběl, jak vidíme například z tohoto letáku: „Výzva občanům! Varujeme všechny soudruhy a soudružky, aby nekladli odpor americké armádě, která pravděpodobně začátkem příštího měsíce obsadí území ČSR. Při obsazování bude použito nejlepší zbraně – uspávacího prášku. Všichni občané ČSR budou uspáni, a tím bude americké armádě umožněn rychlý postup. Nezneklidňujte se, buďte připraveni. Dobrou noc a dobré jitro v nové republice!“ Namalovala také několik plakátů, které zesměšňovaly Gotwalda a Zápotockého, a vylepila je na písecké nástěnky.

Státní bezpečnost smysl pro humor neprojevila. Konstatovala, že letáky „vyzývaly k hromadné akci proti lidově

demokratické vládě“. Bylo jí třiadvacet, když si pro ni přišli. „Jen se dobře rozhlédni, kurvo reakcionářská! V životě se sem už nevrátíš,“ pronesl mladý estébák, když ji odváděli z domova, a ona se otočila a zamávala mamince. Obviněna byla nejen z toho, že rozšiřovala letáky a malovala posměšné plakáty, nýbrž také – a to bylo mnohem horší – z toho, že na půdě jejich bývalého hřebčince s vědomím maminky poskytla úkryt dvěma kamarádům „vyakčněným“ ze studií a poslaným na vojnu, z níž zběhli; chtěli se dostat na Západ. Odsouzena byla k patnácti letům vězení. Maminka ji brzy následovala, dostala jedenáct let. Veškerý majetek jim byl zabaven.

Dáša nebyla kvůli svému hrdému chování propuštěna ani na velkou amnestii v květnu 1960. V posudcích, které se dochovaly v jejím vězeňském spise, o ní bachaři opakovaně píší: „má drzé chování k příslušníkům“, „do pracovního soutěžení se nikdy nezapojila, je inteligentní a sebevědomého vystupování“, „účel převýchovy není plněn, neboť odsouzená zůstává krajně zaujata vůči lidově demokratickému zřízení a tímto postojem se netají“. Z vězení vyšla až v roce 1966.

Vrátila se do Písku. „Jsem tedy v Písku a dobře mi tak, to mám za to, že mě nic nenapravilo, že jsem zůstala Donem Quijotem. Mohla jsem se dostat do Prahy, ale já jsem celá léta snila o Písku, Otavě, uličkách pod skálou, chtěla jsem vidět, zda ještě je stará lípa u hřbitova a voňavý vítr v Putimské bráně. Teď zjišťuji, že to všechno je tak, ale ti lidé! Jsem jako ubohá figurína v londýnském panoptiku Madame Tussaud. Každý mne okukuje, porovnává s minulostí a navíc i pomlouvá,“ napsala Blaženě Steinitzové-Seifertové po svém propuštění. S maminkou a psem Lumpíkem, kterého se ujala, bydleli v nuzném bytě, vlastně v jedné místnosti, která však měla něco, co obě ženy po létech věznění tolik ocenily – vanu!

„Pracuji v sodovkárně v podmínkách Ivana Denisoviče, ale ani mi to nějak nevadí, člověk si prostě zvykne. Našla jsem si únik, učím se, mám dělat v květnu státnici z angličtiny.“

Žila velice skromně, měla obestavený plat, neboť ministerstvo vnitra jí strhávalo výdaje za její věznění!

V roce 1968 spoluzakládala v Písku s ostatními politickými vězni K 231. Po srpnové invazi s maminkou už na nic nečekaly. Odjely do Austrálie.

V listopadu 1968 přiletěly do Sydney. A vyrazily do buše. Martin manžel byl totiž stavař a právě pracoval na zakázce v Západní Austrálii. S ním zde pobývala i jeho žena a oba synové. „Úředníci na letišti mi vysvětlili, že podnikáme nesmyslné dobrodružství, že tam bílé ženy vůbec žít nemohou. Z Darwinu už s námi letělo jen pět lidí. Z toho byli tři černoši a jeden páter, takže předpovědi ze Sydney jsem začínala věřit,“ líčí Dáša své první dny na australské půdě v jednom z dopisů. „Po přivítání s rodinou jsme vyrazili autem dalších osmdesát mil po silnici, která byla dokončena pět týdnů před naším příjezdem. Až do té doby tam nebylo vskutku zhoľa nic, jen nekonečná buš a řeka plná krokodýlů.“ Ale Dáše se v té exotice líbilo.

Až po čase přesídlili všichni do Perthu, kde pak žila do konce života. Maminka jí zemřela na jaře 1970. Dáša vystudovala dvě vysoké školy – dějiny umění a sociální práci. Během studií pracovala v domě pro přestárlé. Zapsala se i do kurzu pro manekýnky a kaskadéry. Naučila se vytvářet smaltované obrazy, zúčastnila se padesáti výstav. Dlouhodobě pak pracovala jako terapeutka ve věznicích. Spolupracovníci dodnes vzpomínají, že měla respekt i u vězňů, kteří jinak odmítali jakoukoli oficiální autoritu – jenže Dáša jim se svou vězeňskou zkušeností rozuměla.

V Austrálii napsala knížku. Bez patosu v ní vypráví, co během svého věznění zažila. Čte se jedním dechem. „Neměla název, tak jsem jí ho vymyslel,“ říká Josef Škvorecký, kterému rukopis poslala do Kanady. Nazval ji *Byly jsme tam taky* a společně se svou ženou Zdenou ji vydali ve svém nakladatelství Sixty Eight Publishers. Irena Vlachová-Šimonová, která

po propuštění z vězení také odešla do exilu, a to do Holandska, ji dovezla do Mnichova, do redakce Svobodné Evropy, kde ji četli s velkým úspěchem na pokračování.

Dáša po roce 1989 několikrát přijela i do své staré vlasti. Setkala se s několika „děvčaty“, s nimiž prožila roky v kriminále, dočkala se rehabilitace. Píseckou vilu našla v dezolátním stavu. Onemocněla rakovinou, umírala těžce, ale statečně. Zemřela 24. února 1995. Její popel byl rozprašen, tak jak si přála, v jednom z perthských parků.

Při pátrání po osudech Dagmar Šimkové jsem potkávala lidi, kteří s knížkou *Byly jsme tam taky* měli stejnou zkušenost jako já a při hledání odpovědí na mé otázky mi začali s velkou ochotou pomáhat. Setkání s některými z nich byla tak neobyčejná, že jsem si v duchu říkala: „To nemůže být náhoda, to snad zařídil Někdo nahoře.“

Lidé se začali o knížku *Byly jsme tam taky* znovu zajímat. Ptali se, kde je ji možné koupit, a my museli odpovídat, že bohužel nikde, že je beznadějně vyprodaná. Nejvíce takových dotazů dostávala Monika Elšíková-Vadasová, která ji už dvakrát vydala. Naposledy před třemi lety. Proto se rozhodla nechat ji vytisknout znovu. A já bych na ni chtěla navázat biografií Dagmar Šimkové. Dovyprávět v ní i to, co v knížce *Byly jsme tam taky* není. Pokud vše dopadne dobře, měla by vyjít v nakladatelství Academia v edici Paměť.

V letošním roce, kdy si připomínáme patnácté výročí jejího úmrtí, byl podán návrh, aby 28. října bylo Dagmar Šimkové uděleno in memoriam státní vyznamenání. Myslím si, že dostat ho měla už dávno.

Pavλίna Kourová

Kolem dokola je stříbro a tyrkys. Stříbrný písek pláže se přesouvá v kvílivém pianissimu věčného větru. Tyrkysové vlny se s hukotem valí na pobřeží. Po nebi se řítí koráby mraků a roznášejí všelijaká poselství do všech končin světa.

Je ráno přímořské pohody. Všechno probíhá v rytmu a řádu barev, zvuků, pohybu, tak jako před sto, tisíci léty. Zastavuji se, znovu užaslá nad střetnutím pradávna se současností, a ještě něčím, čemu sama nerozumím a co nechápu. Cítím, že takhle jsem zmatená sama sebou stála už kdysi dávno, je to pocit, jaký máme, když se probudíme ze snu, který se k nám vytrvale vrací. Takhle jsem bývala udivená jako malá holčička na zahradě ve skleníku. Z vlhké země vystupovaly páry a v truhličkách rašily nitky rostlinek. Od stropu nehybně visely strakaté orchideje, podobné očarovaným rojům exotických motýlů. V dřevěném domečku se proháněly bílé myšky a pod velkým květináčem jsem měla schované poklady. Nejcennější byly mořské mušle, které mi strýček Vojta přivezl z dovolené v Dubrovniku. S radostnou úzkostí z neznámého jsem si je tiskla k uším a naslouchala zakletému hukotu oceánu. Skleněná střecha duhově zářila proti slunci a přede mnou se setkávaly divy světa: život, rašící před očima, daleké země a moře, ale také Sepka, Votušlátka a jiná strašidla, která jsem si vymýšlela, abych se mohla bát, byla tam skutečnost a sny.

„Až budu velká, tak se nebudu bát Votušlátek,“ holedbala jsem se před myškami.

„Až budu velká, tak... co?“ polekala jsem se najednou, protože jsem nechtěla být velká. Utíkala jsem ustrašeně ze sklepníku, škobrtala o květináče a nechtěla mít nic společného s neznámem, pradávnem a nepoznaným.

„Kde jsi už zase lítala,“ vyšetřoval mne strýček. Patřilo to k jeho profesi, byl vrchní soudní oficiál ve výslužbě. Sedli jsme si na lavičku do altánu a drndala jsem na něm, aby honem vyprávěl něco opravdického.

Jdu pomalu proti větru, hořkoslaná voda mi lepí šaty k tělu. Ochutnávám její rybí příchut'. I v mé hlavě je větrno. A moje myšlenky nejsou tak veselé jak třepotavé vlaječky na stožárech lodí na horizontě. Ani tak spořádané jako dnešní ráno, které se bude s malými variacemi opakovat den po dni ve věčném jasu Západní Austrálie. Nejsm ani tak volná jako rackové, kteří se snášejí kolem mne v saltech a piruetách a předvádějí všelijaké eskapády.

V téhle prastaré zemi cítím blízkost, nepochopitelnost a tajemství zákonů, kterým je podřízen náš život. Je to skoro mystické povědomí něčeho strašného, neodvolatelného a nepřerušitelného. Uprostřed stříbrně modrého rána já, moderní a víc než dospělý člověk, skoro věřím, tak jako kdysi ve sklepníku, že u zrození člověka číhají sudičky. Ty laskavé přiřknou věci, které v omezeném vědomí blaženosti nazýváme dobrými. Ta třetí zlomyslně podstrčí poutnickou hůl. Naše vysněné cesty se klikatí, náhody a zásahy jiných lidí zatarasují průsmyky. Prodíráme se se svou holí k vytouženému cíli a netušíme, že cílem je někdy jen přežítí.

Rackové mne pronásledují. Už si mne pamatují, protože je pravidelně krmím. Je to můj rituál vděčnosti. Jsou pro mne symbolem svobody, která v mé nové zemi je ještě stále zdarma, jako vzduch do pneumatik, promenádní koncerty v Supreme Court Gardens a míle mořských pláží.

To poslední, co zaznamenala moje paměť, než za mnou s rachotem zapadla železná vrata věznice doma, v zemi, kde se paběrek svobody splácí životem, byli také rackové. Plachtili

po temnici se obloze, zmobilizovaní k svobodnému odletu do teplých krajin.

Byla sobota. Skončila jsem noční službu v nemocnici. „Hezkou neděli, sestřičko, a fajnové randíčko,“ volal za mnou vrátný.

„Pápá,“ mávala jsem na něj a usmívala jsem se velice důvěrně. Byl už staříček a věděla jsem, že mu to dělá dobře. A také patřil k těm, kteří mi fandili. Byla jsem v dobré náladě. Předemnou byla sobota a celá neděle s dlouhým spánkem, a těšila jsem se, že půjdu večer tančit do „Bílé růže“. Hudba tam byla prašpatná. Folklor v tanečním rytmu, tančili jsme foxtrot na nápěv „Keď som si som si, na hornom konci, nabrúsil som si kosu“. Přemlouvali kapelníka, aby zahrál „Okolo Súče“ v rytmu pomalé samby, ale zdráhal se. Už jsme nemohli sledovat nové směry v tanci, nebyla k tomu muzika. Také naše sestava se změnila. Někteří studenti, zapojeni do socialistické přestavby, vřadili se mezi olympské bohy. V jejich žilách rázem začal proudit ichor, a když přijížděli na prázdniny domů, chodívali po ulicích se skleněnýma, nevidoucíma očima. Strana navelela, aby se vyhýbali rozvratníkům, a tak se vymračovali a ježili jako ďáblové v pekle netrpělivosti, že nás ještě božská dlaň nesmetla do hlubin, vždyť jsme vinni hubris, odvažujeme se dýchat stejný vzduch, a dokonce si dělat srandu z marxistických svátostí. Ještě však se dalo vycházet s filozofy a kumštýři. Filozofové vedli tajně malou kroničku zvanou „Čtverák“, kam zapisovali s komentáři rozmanité výroky ze stranických schůzí, a měli velký talent skládat nové texty na zprotivený folklor, jako „Holka modrooká, nedávej mně gonokoka“. Kumštýři se stali „inženýry nové krajiny“, oživené teď továrními komíny a kombajnny, neboť bez nich naše luhy a háje zely pustotou, a všechno, co bylo namalované před socialistickým realismem, byl pouhý brak. Záviděli jsme jim, jak se uměli vyhnout brigádám na amerického brouka i stavbám mládeže. Se skicářem v podpaží chodili brigádničit do továren a malovali akty údernic pod sprchou, s montérkami ostentativně zavěšenými v pozadí.

Někteří šťastní odešli za hranice a my nadšeně šířili zprávy ze zemí nefalšovaného dixíku a života bez desítkářů a domluv předsedy závodního výboru.

Jiní zmizeli tiše ve vězení. Ráno se šeptávalo městem: „Včera v noci bylo veliké zatýkání.“ Bledí pozůstalí chodili ulicemi se sklopenýma očima a kdekdo se jim vyhýbal jako moru. Oklikou jsme se dověděli, že Jirka je v Ruzyni a psal, že je zdrav, že Karla převezli do Petschkovy vily a zamykají ho místo do cely do bankovního sejfu.

Ale protože byla sobota, nechtělo se mi na to myslet. Sobota byla dnem klidu, nikdo nebyl zatčen, protože i Státní bezpečnost asi měla ráda klidný konec týdne. A zprávy byly znamenité. Láda a Jarda už museli být v Rakousku. Hlídky ve městě ustaly a vojáci, pročesávající celé dny lesy „Na Americe“, se vrátili zpět do kasáren. Byl konec strachu a dnů, kdy jsem natahovala uši a poslouchala, co se po městě vyprávělo, a dělala, že mne se to netýká.

Šla jsem pomalu po schodech podzimní zahradou. Nad posledními květy balancovali čmeláci. Měděné listí mi šustilo pod nohama. Viselo jako pelerínky na ramenou kamenných anděličků, držících rohy hojnosti. Už jsem ani nevěřila, že ještě před několika dny se zde ukrývali moji kamarádi, studenti vyloučení z univerzity po stranické prověrce, kteří zatoužili dostudovat někde jinde na světě, a stali se tak vojenskými zběhy. Žádná úzkost nebyla ve vzduchu. Jen ztichlý podzim s blednoucím sluncem a nostalgií skomírajícího léta.

V přízemí u Čvančarů vyhrávala dechovka. Občas ji přerušilo radostné hlášení. Dojičky ve Vsetíně překročily roční plán. Ve vepříně na Milevsku se soudruzi také tuží. Nejstarší soudružka z Čvančarova klanu potichu pootevřela dveře kuchyně a zase je zklamaně zabouchla. Jsem to jen já, není co sledovat. Vstoupila jsem do pokoje, který nám národní správce přisoudil v naší vile. Natahovala jsem uši, abych slyšela, až společná kuchyně bude prázdná, abych si uvařila kávu.

Do dveří vtrhl můj bratránek. Převazovala jsem mu vymknutý kotník.

„Byli tady z StB a ptali se po tobě,“ řekl Honzík.

„Nech si ty žertíčky, než ti jednu vlepím,“ durdila jsem se.

„Čestně, zeptej se tety! Měli modrou taturu a pražské číslo.“

„Ano, byli tady asi před hodinou,“ potvrdila mamka a rovnala do vázy pestré astry. „Ale vypadali slušně. Říkali, že chtějí jen nějakou malou informaci. Také telefonovala třikrát Věra. Byla nějaká divná a ani neřekla, kam ji máš volat.“

Pily jsme kávu.

„Už zase huliš?“ Mrzutě, ale poslušně jsem odložila nedokouřenou partyzánku.

„Počkej, jak budeš ošklivá, když toho kouření nenecháš. Samá vráska. Podívej se na mne. Mám já vrásky? Nemám. Protože nekouřím.“

Zazvonil telefon. Běžela jsem dolů po schodech. A netušila, že jsem zvedla svoji poutnickou hůl.

„Ahoj, Věráčku, co je s tebou?“

Její hlas zněl unaveně, cize, vzdáleně.

„Budeš teď doma?“ ptala se.

„To víš, že budu. Jdu si dáchnout. Jdeš večer k Růži?“

„Tak dobře,“ řekla tiše a zavěsila telefon.

Byla jsem trochu udivená. Oko staré soudružky mne provázelo skulinou ve dveřích.

Vypravovala jsem zážitky z noční služby. Smály jsme se. Otevřeným oknem bylo slyšet bzukot hmyzu ze zahrady.

Někdo zaklepal na dveře. Vstoupilo šest mužů. Obrovský a nesmírně hezký blondýn ukázal odznak Státní bezpečnosti. Jen něco málo chtěli vědět.

„Máte krásné obrazy,“ řekl jeden a prohlížel si Matouška. Ostatní chodili po pokoji a obdivovali starožitnosti. Jeden škrábal kočku Čerta za uchem. Pátý muž vypadal truchlivě. Jako by se právě dověděl, že mu rodina vymřela po meči i po přeslici, a neměl o nic zájem.

„Musíme něco napsat na stroji, ale hned vás přivezeme zpátky. Víme, že jste po noční službě, byli jsme za vámi v nemocnici.“

Oblékla jsem si plášť, ani jsme se nerozloučily. Byla jsem klidná, protože byli tak civilizovaní. Blondýn mi otevřel dveře s elegancí lva dámských budoárů.

„Tak pá,“ obrátila jsem se ve dveřích za mamkou.

Sestupovali jsme zahradou. Na ramenou anděličků přibýlo listů. V brance jsem se ohlédla na terasu. Mamka tam vždy stávala, když jsem šla ven.

„Jen se dobře rozhlédni, kurvo reakcionářská! V životě se sem už nevrátíš,“ poprvé promluvil truchlící muž. A měl pravdu. Z mého domova zůstaly jen holé zdi, mezi nimiž žijí neznámí lidé. Zahrada zpustla, skleník se rozpadl na padrť a anděličky obrostl mech.

Cesta do Prahy se zdála dlouhá. Zsinalá Věra seděla vedle mne. Nesměly jsme mluvit ani se hýbat. Ulice byly plné lidí. Jeli jsme kolem Národního divadla a živě jsem si uvědomovala, ještě s troškou humoru, útržky života, do kterého jsem už nepatřila. Elegantní dívka v rudém plášti přebíhala ulici. Stará dáma vedla na řemínku dogu, která ji za sebou vlekla jako sánky. Milenci ve svazáckých košilích se k sobě tulili pod kaštanem.

Zastavili jsme v Bartolomějské ulici. Rozhlédla jsem se naposled kolem. Secesní domy byly ponuré a nikde ani živáčka. Obloha tmavla. Jen rackové vysoko nad střechami oživovali scénu.

Železná vrata mne uzavřela do posmrtného života. Teď jsem tedy začínala poznávat, jaký je. Snažila jsem se kurážně usmát na Věru, ale cítila jsem, že jsem bledá jako ona, a moje tělo tuhlo jako mramor. Blondák vyndal z kapsy černou pásku a převázal mi oči. Někdo mne vlekl chodbou, po schodech, nahoru, dolů, nahoru, dolů.

„Stát. Nehýbat se.“ Podřídila jsem se rozkazu. Myslela jsem si, že jsem v nějakém průjezdě. Cítila jsem studený vzduch

proudící zvenčí a zaslechla štěkot psů. Drápky cvakaly po betonové podlaze. Přibližovaly se, psi mne očichávali, vrčeli.

Vlekli mne dál.

„Stát. Nehýbat se.“ Ztratila jsem ve tmě pojem času. Zdálo se mi, že stojím celou věčnost. Zaslechla jsem mnoho kroků. Zastavily se a blízko mne bouchlo o zem něco kovového, kroky se vzdalovaly. Bylo ticho a měla jsem pocit, že mne nikdo nehlídá. Jen jsem slyšela rychlý, přerývaný dech a myslela, že blízko je policejní pes. Zvedla jsem opatrně ruku a nikdo mne neokřikl. Zakašlala jsem a dlaní si zakryla ústa, a přitom se mi podařilo nepatrně posunout pásku na očích. Škvírečkou pronikal proužek světla. Viděla jsem kus šedivé stěny, dveře výtahu, železný katr na konci chodby, kde seděl mladý dozorce a kousal jablko. Trochu jsem sklonila hlavu, abych viděla přímo před sebe.

Pár kroků ode mne stála nosítka. Na nich ležel muž s rozbitým obličejem, zsinalý, zalitý potem, dýchal rychle a přerývaně.

Zavřela jsem oči, vděčná za tmu. Po zádech mi stékal ledový pot. Zuby mi začaly cvakat, nemohla jsem se ovládnout.

Strach je záležitost především tělesná. Nedá se kontrolovat rozumem. Všichni jsme prožívali nové, dosud nepoznané změny tělesných funkcí, které byly podmíněné strachem, překvapením, nejistotou z toho, co se stane v nejbližší budoucnosti. Strach může způsobit fyzickou bolest, vyvolat u zdravých lidí záchvat podobný padoucnici. Devatenáctiletá J. M. byla obětí surového žertíku referentů. Jednoho dne ji vyvedli na půdu věznice, odjistili samopaly a předstírali, že bude popravená. Ochrnuly jí nohy a už nikdy se nemohla pohybovat bez kolečkové židle.

Jednou, mnohem později, jsme ležely ve vyšetřovací vazbě v Budějovicích. Všude bylo ticho, bylo to po večerce, a v polospánku jsme pozapomněly na skutečnost. Náhle jsme zaslechly dupot mnoha lidí, zvuky zápasu, sténání, třeskot rozbitého skla. Zdálo se, že to je přímo za našimi dveřmi. Vyskočily jsme

ze slavníků. Rozoznaly jsme hlas velitele směny, přeskakující v rozčilení a panice.

„Soudruzi, totální likvidace, likvidacéé!“

Ozývá se střelba. Znovu se odněkud sype roztráštěné sklo. Zní to jako rozhlasová hra. Nic nevidíme, jen slyšíme drama za našimi dveřmi. Nemáme strach. Prožíváme nějaké fanatické nadšení, že se něco konečně děje, kdo ví, možná, že je revoluce. Bezděčně nahlas přeříkávám modlitbičku za naši rychlou a šťastnou smrt.

„Počkej s tím modlením, ať slyším, co se děje!“ vybízí mne šeptem praktická Erna, klečící s uchem přitisknutým ke skulině pode dveřmi. Najednou jsem dostala strach, že nás před smrtí uvidí ostatní vězni, muži. Chci být ve smrti ženská, ne maškara v mužských podvlékačkách a špinavé košili bez límce. Rychle na sebe natahuji vězeňské kalhoty a kabátek. Chci zemřít důstojně, prsty si prohrabávám a načechrávám své dlouhé, zanedbané vlasy, abych jim dodala půvabu.

Nevěděly jsme tehdy, že jeden ubožák se cestou od výsledku vzbouřil proti přesile ozbrojených, hysterických strážů v bezmocném, předem ztraceném zápase. Když bylo zase ticho, vrátily jsme se na slavníky a za chvíli začaly běhat močit, galony a galony. Odkud se v našich tělech náhle nabralo tolik tekutiny? Slyšely jsme nekonečné splachování záchodů po celé chodbě skoro celou noc. Naše fyzická reakce tedy byla stejná. Těšila nás trochu ta jednota neviděných, spřízněných duší. Za dva dny někdo blízko naší cely zešílel. Slyšely jsme po celé dlouhé hodiny zoufalý hlas, křičící do ochraptění: „Likvidace, likvidace?“ Litovaly jsme neznámého blázna, jehož rozum nedokázal překonat tělesné ústrojí.

Začala jsem spolu s ostatními žít ve dvou extrémech. Na cele věčné světlo, které je umístěné tak, aby v noci svítilo do očí, a tma, kdykoliv vykročíme z cely k výsledku. Naše smysly se rychle vyvinuly k nezvyklé dokonalosti. Poznávám podle čichu jako pes, který dozorce mne vede chodbou, podle čichu vím, zda jsem v kanceláři svého referenta, ještě než je mi dovoleno

sejmout pásku z očí, vím, zda je referent v místnosti sám. Čich také reguluje chuť. Jednou při velké rýmě jsem přišla k užitečnému poznání: dýcháme-li ústy, tratíme chuť a necítíme nic. Přestaly mně vadit pachy záchodů a zatuchlých jídel.

Sluch je ve vyšetřovací vazbě na obtíž. Neúnavně zaznamenává každý zvuk. A ve vězení jsou jen dva druhy zvuků. Radostné, a těch je málo, a hroživé, které jsou věčně přítomné. Slyšíme tlumené kroky dozorců, obutých do válenek s plstěnou podrážkou. Zdá se, že s výjimkou časného rána a noci je předepsáno přísné silencium jako v trapistickém klášteře. Je to strašidelné. Dozorci jsou němé sochy, neodpovídající na žádný dotaz. V pravidelných, kratičkých intervalech plíží se za dveřmi kroky, neslyšně se zdvíhá špehýrka. Běda, když jsme na záchodě! Klepání na dveře. Znamená to, že nás není dost vidět. Je tedy nutné vyskočit z podřepu na „francouzském“ záchodě a postavit se do pozoru. Prodlení by mělo nemilé následky. Dveře by se otevřely a stráže by vešly dovnitř překontrolovat, co dělá ta málo viděná žena.

Rachocení klíčů je zvuk zlověstný. Cinkání se přibližuje. Proboha, teď se zastavuje u našich dveří! Klíč se otáčí v zámku. Bledneme. Která z nás to bude?

Ne, byl to omyl, cinkání klíčů se vzdaluje, za chvíli slyšíme nejistou, šoupavou chůzi nevidomé oběti, vlečené tichými kroky k dalšímu výsledku.

Rachot ešusů je zvuk radostný. Přešlapujeme v divém očekávání přídělu jako lvi v zoologické zahradě. Dozorce botou postrkuje misky po zemi do cely. Sbíhají se mi sliny na misky krup, uvařených jen tak ve vodě. Díky mému vynálezu regulace čichu máme hody Lukulovy. Je k tomu ovšem třeba také trochu fantazie.

Noc ožije zvuky. První je radostný. Ostrý hvizd píšťaly na dvoře oznamuje přípravu na večeřku. Překotně ze sebe strháváme vězeňskou uniformu, abychom nezmeškaly ani vteřinu pohodlí po dlouhém dni stráveném chůzí po cele dlouhé šest kroků a tři kroky široké, a sezení na zemi, pěkně zpřímá, neboť není dovoleno opírat se o zeď nebo o slavníky. Dnes je na

mně řada spát uprostřed. Je to velká výhoda, budu vyhřívána po obou stranách těla ostatních žen. Předpis zní: ležet na znak, ruce na pokrývce. Usínáme. Kopání do dveří.

„Prostřední, ruce na deku!“

Všechny zdvíháme hlavy. Byla to moje vina. Zachumlala jsem se omylem pod pokrývku. Usínáme znovu. Kopání do dalších dveří: „První zprava, obrátit obličej ke dveřím!“

Kopání někde vzadu, až na konci chodby: „Třetí ke konci, vstát a chodit!“

Vyměnila se služba. Jsou tam teď dozorkyně.

„Vstát, chodit, obrátit se, vstát, lehnout...“

Noc je pro strážce dlouhá a jednotvárná. Začínají hrát „gorodky“. Je to něco podobného kuželkám. V pravidelném rytmu se kácejí na betonovou podlahu dřevěné kuželky, dozorcí řvou směchy, jeden druhého popichuje.

Rachocení klíčů, někdo klopýtá k výslechu, nějaká žena pláče a domáhá se doktora, vstát, chodit, lehnout...

Blázen na cele vlevo procítá a začíná v neznámém jazyce naříkat. Zní to jako podivná litanie. Ustává hra v gorodky, chrabří obránci vlasti spěchají povyrazit se s bláznem. Dráždí ho jako psa, uvázaného k řetězu. Ubožákův nárek se stupňuje do ďábelského řevu.

Na dvoře se rozštěkali psi. Pišťala ohlašuje budiček. Ozývají se radostné zvuky, rachotí šálky s černou meltou, k níž je krajíc chleba. Umiňují si, že dnes budu charakter a zabalím si na pozdější dobu kousek kůrky do toaletního papíru.

Rozdávají zubní kartáčky a ručníky. Začíná ranní konverzace za dveřmi:

„Moje beruška dostala krámy,“ vesele hlaholí mladý rek.

Burácení směchu.

„A co ta tvoje kočka?“

„Pojď se podívat, jak hezky sere!“

Ohříváme si prokřehlé ruce na šálku horké melty, vypravujeme si, co se komu v noci zdálo. Okénkem ze silného skla, propleteného drátěnou sítí, se prodírá nové, kalné jitro.

Že většina z nás přežila se zdravým rozumem, bylo podmíněno především tím, že jsme byly ženy. Ne proto, že by byly ženy měly lehčí podmínky, jak si často přejí věřit lidé nezúčastnění, zvyklí jakžtakž přijmout surovosti páchané na silnějším pohlaví, utěšující se sebepřesvědčováním, že něco takového by ženě přece nikdo neudělal. Ve vězení není rozdílů, když jde o násilí. Rozdíl je jen v tom, že žena je celým svým ústrojím docela jiná než muž, nejen fyzicky, ale především svou vnitřní podstatou. Má nějak silněji vyvinutý instinkt přežití. Ať je kdekoliv, začne si budovat své vlastní prostředí, ví, jak na to, snáší na nové hnízdo, věčně načepýřená a připravená rvát se s malými a velkými protivensstvími. Každá je starou vojenskou kobyilkou, která natahuje ouška při prvním zarachocení táborových bubnů, ale také trochu Messalinou, která ustavičně kuje pikle.

Muž ve vězení je tragický, zajatý, ponížený lev, plačící hluboko uvnitř. Žena se stane malým, vzteklým hlodavcem, lasicí či kunou, která se hned začne podhryzávat a podhrabávat ven a ještě svolává ostatní lasice a kuny, aby se podhryzávaly a podhrabávaly s ní.

Když je muž vyražen meč z ruky, zaváhá, zděšen, co dál. Žena mrští kamenem, a když není po ruce, popadne kobylinec, a když ani ten není v dosahu, aspoň od srdce plivne nepříteli do oka. Zdá se, že muži nesou zajetí a ponížení hůř než ženy, snad proto, že od dávnověku jim byly přisouzeny vlastnosti

heroické, které je těžké prokazovat každý den. Jednorázová statečnost je snazší než každodenní stokrát nic, které umožnilo osla.

A tak se stalo, že můj vztah k mužům se od vězení změnil – přes všechny můj obdiv a tajnou náklonnost, kterou k nim cítím. Nemohu být koketkou ani vampem, ani je ulovit záludnou taktičkou, čímž velmi v naší době tratím na ceně. Stala jsem se pelichající vlčicí s vemínkem splasklým od starostlivého pečování o mužská kojenátka.

Jednou v šerých začátkách pardubického lágru obklopila náčelníka skupinka žen, domáhající se věcí rozumných a logických. „Šustily hedvábím“ a nedopřály mu oddechu. Nemohl je ani potrestat, ani umlčet. Nakonec v potupné kapitulaci zaúpěl: „Zatracené megery!“

Tohle malé slovíčko nejlépe vystihuje to, čím jsme se časem vskutku staly, abychom mohly přežít.

Když se lidé setkají k společnému žití, vytvoří si úmluvy a předpisy, které jim pomohou udržet ve společenství pořádek. Zdá se, že člověk je svou podstatou váben k určitému řádu, a anarchistou se stává asi teprve tehdy, když se zklamal, když ho život oblafl, když z iluzí zůstalo jen holé strniště. S vývojem kultury a civilizace přibývá zákonů a předpisů. Proces vývoje naší komunity byl jiný. V okamžiku jsme byly vrženy z kultury, k níž jsme tam venku za zdí patřily, do propasti dávné minulosti, někam na úroveň lovců mamutů, do každodenního zápasu o holý život.

Tak jako lovci mamutů jsme byly náhle donucené žít ve strachu z úkazů, které jsme neuměly a nemohly předvídat ani vysvětlit. Náš strach se podobal jejich bázni z blesků, povodní a jiných kalamit. Žily jsme ve stavu úzkostné halucinace v příšeří neznámého, v nebezpečí, které střídalo tvary jako měňavka. Nebylo návodu ani rad, jak se zachovat v situacích, o kterých jsme v minulosti nebyly poučeny, které neměly tradici.

Byly mezi námi ženy, které již měly z dřívější doby zkušenost z vězení. Přežily koncentrační tábory a jejich život měl

svůj lex vivendi i tam, ve stínu plynových komor. Byla to však, jak samy vysvětlovaly, situace jiná. Každý věděl, že válka brzy skončí a ten, kdo přežije, vrátí se do svobody, kde o něj bude s ním pečováno. My však jsme přišly do vězení v době míru, kdy kolem nás „rašila a voněla socialistická budoucnost“, jak to bývalo s denním chlebem předkládáno k věření čtenářům oficiálního tisku. Ty prozíravější mezi námi, a jak nerady jsme jim naslouchaly, tušily, že vrátíme-li se vůbec, bude to do stále ještě rašící socialistické budoucnosti, která nás bude lví tlapou drtit za dvacet let právě tak jako dnes.

Byly jsme postaveny tváří v tvář něčemu novému, dosud neznámému. Bylo to promyšlené, vědecké spiknutí proti tomu, co člověka odlišuje od ostatních tvorů. Nešlo totiž ani tolik o náš fyzický zmar jako o rozšlapání mozku člověka, jeho myslí, přes kterou se tunovým cvałem slonů řítily lež, teror a propaganda. Šlo o to, vyrvat z hrudi člověka srdce, přinutit jeho duši k otrocké prostraci a zdupat ji a pošlapat jako rohož u dveří. Zničit vědomí lidského JÁ, aby přestalo existovat. Když člověk ztratí vědomí sebe, jeho tělo není nebezpečné. Může být dokonce užito jako laciný pracovní nástroj. Lidské tělo ke své údržbě někdy potřebuje méně péče než drahý stroj. A vydrží pracovat bez náhradních součástí déle než fréza, jeřáb či kombajn.

Sovětští experti, povolání do země, se osvědčili, jejich učení už mělo dlouhou tradici. V Sovětském svazu byly již dobře zaběhnuté gigantické továrny se stroji-lidmi, zbavenými lidství. U nás byl tento projekt teprve v plenkách.

Vědecký socialismus umí hbitě přizpůsobit cizí myšlenky pro své potřeby. A tak staré křesťanské poznání, že každý člověk je jedinečnou, neopakovatelnou bytostí, která přichází na svět jako unikát, nikoliv jako polotovar z hrncířského kadlubu, je podrobena analýze. Dají si práci s tím, aby poznali vědomí každého jednotlivce a mohli zasáhnout to, co je nejcitlivější. Člověk je paralyzován vševědoucností a všemohoucností referentů.

Dlouho jsem marně přemýšlela o tom, k čemu je třeba zabavit při zatčení tolik neužitečného materiálu. K čemu mohou být dobré dopisy lidí dávno mrtvých, fotografie ze školních výletů, milostné primánské psaníčko, tři roky stará pozvánka na právnícký ples, kterou referent přinesl vítězoslavně i s večerní taštičkou. Žádný z těchto předmětů ani vzdáleně nesouvisel s tím, že jsem chtěla pomoci dostat na Západ kamarády, kteří neobstáli v politické prověrce. A přece, referent se jimi probírá dny, týdny, měsíce jako sentimentální stará panna. Zajímá ho každý detail, chce vědět, jakou barvu měly šaty, v kterých jsem byla fotografovaná na medickém plese, jakou kravatu měl Vláďa. V kapse mých šatů ve skříni našel zmačkanou vstupenku, kdopak mne tehdy doprovázel z koncertu Karla Vlacha?

Jsou to vzácně klidné výsledky, které člověk přijímá s úlevou a také nostalgickou náladou, protože to je únik do zidealizované minulosti. Ochotně se každý snaží vzpomenout si, jak to tenkrát bylo. Referent neřve, nabídne cigaretu, nenechává vyšetřovaného klečet nebo stát s tváří ke zdi, protože u těchto výsledků o nic nejde, mluví se o věcech nicotných, neškodných.

A přece to nebylo neškodné a nevinné. Ale ta myšlenka mi proletěla hlavou jako blesk teprve mnohem později a hrozivě osvětila scénu v jiném čase. Jednoho dne bude zatčen Vláďa, Milan nebo Jiřina, a už u prvního výsledku budou mít pečlivě připravenou kartotéku. A nebudou v ní jen kádrové posudky a pozorování domovních důvěrníků o každém hnutí a výroku ode dne, kdy na ně ukázal prst soudružské prozřetelnosti a začali je sledovat. Bude tam mnohem víc, neboť soudruzi, stále se učíme, zdokonalujeme, rosteme.

Vláďa, Milan či Jiřina budou od prvního výsledku drceni důkazy vševědoucnosti: „Tehdy a tehdy jste byl na šibřinkách a tančil jste s tou a s tou. Nesnažte se lhát. Víme o vás všechno. Nevěříte? Víme i to, že před deseti léty jste byl na školním výletě na Hluboké. Měl jste na sobě modrou kostkovanou

košili. Pak jste všichni seděli na schodech a jedli svačinu. Pil jste oranžádu. Nebo to byla malinovka?”

Vyšetřovaný žasne. Ano, vzpomínám si, opravdu to tak bylo. I on vysvětluje referentovi malé, bezvýznamné detaily ze svých zabavených věcí. A netuší, že připravuje kartotéku pro svého kamaráda, manželku, otce, kteří, kdož ví, mohou být jednou zatčeni, až na ně dojde řada.

Tak je promyšleno vše, pro každého s malými obměnami, neboť, soudruzi, tohle jsou věci delikátní, každý člověk je z jiného těsta.

M. L. byla zvláštní žena, která si na samotce, bez rady druhých, našla svůj vlastní zákon přežití. Každé ráno se vyzbrojila proti výslechu. Ucpala si uši nedobytně vatou. Neslyšela ani slova z toho, nač se jí referent tázal. Také nic nepromluvila. Nezaložila tedy ani kartotéku pro druhé. Na lágru si důsledně hájila práva, která pro ni byla důležitá. Jednoho dne jí zabavili propašovaný misál. Zahájila protestní hladovku. Napsala zdvořilý a logický dopis náčelníkovi, kde vysvětlila, že modlitba jí nahrazuje léky, které dle vězeňského řádu nesmějí být odmítnuty, jsou-li nutně zapotřebí, a že o léky jiného druhu nežádá. Poslali ji tedy na dva roky do blázince, kde jí dřeli tělo rýžovými kartáči do krve, kde byla na cele se zuřivými blázný. A přece, vrátila se k nám se zdravým rozumem, tichá a odhodlaná jako předtím, s jemným, sotva postižitelným smyslem pro humor. Nikdy nevěděla, na kolik let byla odsouzená, protože před soudem si dala vaty do uší ještě víc. Když měla být po pěti létech propuštěná, nevěděla o tom, a také o to nestála. Uvědomila si dříve než my ostatní, že vězni jsou jediní svobodní lidé v zemi, protože víc, než ztratili, už ztratit nemohou. Byla Robinsonem, který žil dál na opuštěném ostrově. Tahle nemocná paní byla Johankou z Arku, která v náhlém osvícení vytáhla proti armádám. Nikdy jsem nepřestala věřit, že byla moderní světicí. Z vězení ji proti její vůli vynesli na nosítkách, protože odmítla dobrovolně vykročit z brány.

Referenti hrají se svými oběťmi důmyslné hry a umějí si nahrávat. Oblíbená hra je rukojmí. Každý má doma někoho, o koho se třese úzkostí. Ti doma jsou jako náhle zemřelí. Každé špatné slovo – a každé dobré slovo, které zůstalo nevysloveno – se na člověka vyšklebuje jako zlomyslný skřet, lítost se časem mění v posedlost, člověk slibuje hory a doly těm, které má rád, na které stále myslí, pro které se chce vrátit a žít. Je tedy třeba opatrně vysondovat, ke komu se člověk upíná tou poslední nitkou naděje a otřesené vůle. Potom tu nitku ve vhodném okamžiku přestříhneme. Muži, který miluje svoji ženu, dáme přečíst fingovaný dokument žádosti o rozvod. Ženě, která v usínání i probouzení myslí jen na šťastné shledání s dětmi, s truchlivou tváří oznámíme, že jí zemřelo dítě. Zamilované dívce podstrčíme fotomontáž milence, který leží mrtev s prostřelenou hlavou: „Tak vidíte, vy nám tady zapíráte, a on je už po smrti.“

Oběti zbijeme, zkopáme, vyhladovíme, nedopřejeme jim spánku, a splníme velký a obtížný úkol. Jednoho dne pyšně ohlásíme:

„Soudruhu náčelníku, hlásím, že můj případ je uzavřen. Dosáhl jsem spontánního doznání.“

Referenti jsou mistři padělku, podvrhu, výmyslu, který často zní pravděpodobně. Mám u sebe na památku moták, který mému kamarádovi Z. H. poslal po hezké estébačce můj referent. Co jiného udělá kamarád, než že odpoví na moták? Nikdy jsme si nepsali, nepoznal, že to není moje písmo. Zachránilo ho jen to, že opravdu nevěděl, proč jsem byla zatčena. Dali si s ním velkou práci, soudružka se něco za ním, chuděra, naběhala. Nakonec v zuřivém zklamání aspoň zničili jeho život přeřazením na takovou práci, při níž utrpěl doživotní zmrzačení.

V mém případě byla rukojmím mamka.

„Máte zde dopis od matky,“ řekl mi referent. Srdce se mi radostí rozbušilo. První zpráva po půl roce?

„Dám vám ho přečíst, až se přiznáte.“

Jindy má pro mne připravené k podpisu prohlášení: „Při slzách korejských matek a dětí, při životě své matky prohlašuji závazně, že mi není nic známo o trestné činnosti X. Y.“

Odmítám ten bombastický nesmysl. A také skutečně nevím nic o trestné činnosti X. Y., jehož jsem osobně ani neznala.

„Když jste nevinná, podepíšete to. Když nepodepíšete, je to důkaz, že zatajujete fakta. Vaše matka bude zatčena.“

„Zatknete ji... nebojte se, nezatknete... byla zatčena před týdnem... podepíšte to, povolím vám desetiminutovou návštěvu... zemřela na srdeční infarkt... teď ji máme u výslechu, kurvo bez srdce, neslyšíš, jak pláče?“

Vydírání pokračuje týdný, měsíce. Právě tak vydírají ji, ještě navíc vystavenou posměškům Čvančarova klanu, zbavenou příjmu, denně čekající na zatčení. Jednoho dne jsem podle zakašlání poznala, že je již ve vězení. A byl to pocit úlevy. Konec vydírání. Poznaná skutečnost je lepší než nejistota. V sobotu, když nás vedli sprchovat, nechala jsem úmyslně v umývárně červený kapesník s baletkou. Tak poznala, že jsme na stejné chodbě, docela blízko, že jsem živa. Později jsme si porovnávaly své reakce. Byly jsme jako spojitě nádoby. Pro obě z nás to byla radost z blízkosti, z toho, že dýcháme stejný vzduch, že se jednou uvidíme.

Naše obranné taktiky přežití začínaly ve vyšetřovací vazbě malými věcmi. Bránily jsme se zpočátku primitivně, holou hrudí a oštěpy jako Habešané proti Mussoliniho tankům. Pomalým procesem, od jedné šokující zkušenosti k druhé, se nám přece podařilo udržet kontinuitu bývalého života, kultury, ideálů. Později už jsme se nespokojily jen s holým přežitím, ale vytvořily jsme si svůj nový svět, miniaturní království, pevně uzavřené v naší mysli. Bylo v něm vše dobré a účelné ze staré tradice, ale také nové prvky. Daly jsme svému životu jiný smysl. Začaly jsme život vidět ne v košaté koruně, ale od holých kořenů.

Snažily jsme se přestat myslet na výsledky. Poznaly jsme brzy, že nemůžeme předvídat zvraty a nečekaná stadia

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.